

ม โ ห ส ถ บั ญ ทิ ต

ต อ น ที่ ๒

(ผู้ ผ ดุง ค ว า ม ยุ ตี อ ร ร ม)

บุคคลไม่เชื่อว่าตั้งอยู่ในธรรม เพราะเหตุที่นำคติไป โดย
ความพลุนพลัน ส่วนผู้ใดเป็นบัณฑิต วินิจฉัยคดี และไม่ใช่คดี
ทั้งสอง ย่อมนำบุคคลเหล่านั้นไป โดยความละเอียดลออ โดย
ธรรมสมาเสมอ ผู้นั้นอันธรรมคุ้มครองแล้ว เป็นผู้มียปัญญา เรา
กล่าวว่าตั้งอยู่ในธรรม

มโหสถบัณฑิตตอนที่ ๖ (ผู้ผดุงความยุติธรรม)

๓๗๔

การประพฤติปฏิบัติธรรมเป็นสิ่งสำคัญที่สุด สำหรับตัวเราเองและมวลมนุษยชาติ ผู้มีธรรมะเป็นอาภรณ์ จะเป็นที่ยรักของมนุษย์และเทวดาทั้งหลาย อาภรณ์ภายนอกอันมีค่าไม่ใช่เครื่องวัดคุณค่าของคน บุคคลใดมีธรรมะเป็นอาภรณ์ จะเป็นบุคคลผู้มีคุณค่า ธรรมะจะเป็นอาภรณ์ชั้นเลิศ เป็นที่พึงให้กับตัวของเราได้ตลอดเวลา แม้คนอื่นก็เคารพเลื่อมใส ดังนั้น ธรรมะจึงเป็นอาภรณ์อมตะประดับคู่กายคู่ใจที่มั่นคงที่สุด ที่จะติดตามตัวเราไปทุกภพทุกชาติ ให้หมั่นประพฤติปฏิบัติธรรมกันให้มากๆ จะได้เป็นเจ้าของสมบัติอันล้ำค่านี้กัน

พระลัมมालัมพุทเจ้าตรัสไว้ใน ขุททกนิกาย ธรรมบทว่า

“น เตน โหติ ธมฺมญฺโজ	เยนตถํ สหสา นเย
โย จ อตถํ อนตถญจ	อุโห นิจฺเจยฺย ปณฺทิตो
อสาทเสน ธมฺเมน	สเมน นยตี ปเร
ธมฺมสฺส คฺคฺตโต เมธาวิ	ธมฺมญฺโজติ ปวฺจจติ

บุคคลไม่ชื่อว่าตั้งอยู่ในธรรม เพราะเหตุที่น่าคติไปโดยความพลุนพลัน ส่วนผู้ใดเป็นบัณฑิต วินิจฉัยคติ และไม่ใช่วินิจฉัยคติทั้งสอง ย่อมนำบุคคลเหล่านั้นไป โดยความละเอียดล่อ โดยธรรมสมาธิเสมอ ผู้นั้นอันธรรมคุ้มครองแล้ว เป็นผู้มียปัญญา เรากล่าวว่าตั้งอยู่ในธรรม”

มโหสถบัณฑิต ตอนที่ ๖ (ผู้ผดุงความยุติธรรม)

๓๓๕

การทำงานเป็นเจ้าหน้าที่รับใช้ประเทศชาติบ้านเมือง คอยสอดส่องดูแลสังคมให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข ปราศจากความวุ่นวายหรือคัฏฐภายนอกมารุกราน เป็นงานสำคัญมาก ผู้ที่ทำงานด้านนี้จำเป็นต้องมีธรรมประจำใจ มีความบริสุทธิ์ ยุติธรรม ไม่เห็นแก่ลาภยศ ไม่มีความอคติต่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง มีใจเที่ยงธรรมดุจตราขู จึงจะได้ชื่อว่าเป็นที่พึ่งให้แก่ประชาชน ที่อาศัยอยู่ในบ้านเมืองนั้นๆ ได้อย่างแท้จริง

*เหมือนดังเรื่องของมโหสถบัณฑิต ผู้ฉลาดในการวินิจฉัย อรรถคดี เมื่อตัดสินความใดๆ ก็เป็นที่ถูกใจของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย จนเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านชาวเมือง กระทั่งพระราชายังทรงถวิลหา ประราธนาอยากได้มาเป็นราชบัณฑิตเสริมบารมีของพระองค์ ฉะนั้น ในครั้งนี้เรามาดูตัวอย่างการตัดสินอรรถคดีของมโหสถบัณฑิต ผู้เป็นพระบรมโพธิสัตว์ว่ามีความเที่ยงธรรม และฉลาดในการตัดสินปัญหาอย่างไรบ้าง

เรื่องมีอยู่ว่า พระเจ้าวิเทโหราชทรงมีพระทัย ฝ่ฝืนถึงมโหสถบัณฑิตมาตลอด ยิ่งทรงสดับรายงานการวินิจฉัยคดีสามิภรรยาเมื่อคราวที่แล้ว ยิ่งทรงประสงค์อยากจะได้เห็นมโหสถ แต่

มหาวิทยาลัยมหิดล (ผู้ดูแลความยุติธรรม)

๓๗๖

เพราะคำทักท้วงของท่านเสนกะยังคงมีอำนาจ ที่จะยับยั้ง
พระทัยของพระองค์ได้ ที่เป็นเช่นนี้เพราะไม่ปรารถนาที่จะเห็น
คณะของตนตกต่ำ พระราชาจึงได้แต่ทรงรอคอยด้วยพระทัยที่
จดจ่ออยู่กับมโหสถทุกทิวาราตรี

ส่วนเหตุการณ์ที่หมู่บ้านยวมัธยมคามนั้น มโหสถกุมารได้
แสดงสติปัญญาของตนเสมอ บ่อยครั้งได้เป็นเหมือนผู้พิพากษา
คอยวินิจฉัยคดี และตัดสินปัญหาของชาวบ้านที่เกิดขึ้น อย่าง
เช่นวันหนึ่ง มีหนุ่มชาวนาผู้ยากจนได้ไปซื้อโคจากบ้านอื่น เพื่อ
นำมาไถนา ครั้นรุ่งเช้าได้นำโคออกไปหากินตามปกติ ตกกลางวัน
เขาเผลอนอนหลับอยู่ใต้ต้นไม้ ทำให้โจรคนหนึ่งแอบมาลักโคไป

หนุ่มชาวนาตื่นขึ้นมาไม่เจอโคของตน ก็รีบวิ่งออก
ติดตามรอยเท้าโคไป เมื่อตามไปพบก็ร้องบอกโจรให้นำโคคืนมา
ตนจะไม่เอาเรื่องเอาราวอะไร แต่เหตุการณ์กลับตรงข้าม
เพราะโจรอ้างว่าโคนี้เป็นของเขา เมื่อไม่ยอมกันทั้งสองเกิดการ
ทะเลาะวิวาท ชาวบ้านจึงพามาหามโหสถให้ช่วยตัดสินว่า
ใครเป็นเจ้าของโคตัวนี้กันแน่

มโหสถบัณฑิตเห็นกิริยาของคนทั้งสองก็รู้ว่า คนไหน
เป็นโจร คนไหนเป็นเจ้าของโค แต่ถึงจะรู้จักต้องสอบถามไปตาม
ลำดับ ให้ชาวบ้านที่มารับฟังได้เห็นจริงในการตัดสินด้วย

มโหสถบัณฑิตตอนที่ ๖ (ผู้ผดุงความยุติธรรม)

๓๗๓

ชาวบ้านช่วยกันถามว่า ชื่อโคมาจากไหน และเหตุเกิดขึ้นที่บริเวณใด เจ้าของโคได้เล่าเรื่องที่เกิดขึ้นให้ฟังทุกอย่าง ส่วนโจรผู้เรื่องขึ้นมาชี้แจง ให้สมเหตุสมผลเช่นเดียวกัน จนพวกชาวบ้านวินิจฉัยไม่ออกว่า โคตัวนี้เป็นของใครกันแน่

มโหสถบัณฑิตถามเพียงประโยคเดียวว่า โคเหล่านี้ท่านให้กินอะไร ให้ดื่มอะไร โจรตอบว่า “ข้าพเจ้าให้โคดื่มยาคุณ ให้กินงา แป้งและขนมกุมมาส” ฝ่ายเจ้าของโคตอบว่า “คนจนอย่างข้าจะได้อาหารดีๆ มาจากไหน ข้าพเจ้าให้โคกินหญ้ากินน้ำเท่านั้นแหละ” มโหสถบัณฑิตได้ฟังคำของคนทั้งสองแล้ว จึงให้คนนำไปประยงค์มาตำ ขยี้ด้วยน้ำให้โคดื่ม โครักอาเจียนออกมาเป็นหญ้า มโหสถบัณฑิตเห็นเช่นนั้น ก็ถามโจรว่า “เจ้าเป็นโจรใช่หรือไม่” โจรยอมรับผิดโดยดี ครั้นโจรรับสารภาพแล้ว มโหสถจึงให้ออวาทว่า “จำเดิมแต่นี้ไป เจ้าอย่าทำอย่างนี้อีก จงประกอบแต่สัมมาอาชีวะ ทำงานสุจริตที่หามาได้ด้วยน้ำพักน้ำแรงของตน จะได้ไม่ต้องเป็นบาปเป็นกรรม ตกนรกหมกไหม้” จากนั้นก็ให้สมาทานศีล ๕ และปล่อยตัวไป

ครั้นพระราชารู้ข่าว ทรงปีติโสมนัสในสติปัญญาของมโหสถ ได้ตรัสถามเสนากระบัตติว่า “ท่านอาจารย์เสนา เราควรนำบัณฑิตนั้นมาได้หรือยัง” เมื่อเสนาทะลุว่า “ข้าแต่มหाराช

มหาวิทยาลัยมหิดล (ผู้ดูแลความยุติธรรม)

๓๗๘

คดีเรื่องโค ใครๆ ก็วินิจฉัยได้ บุคคลไม่ถือว่าเป็นบัณฑิตด้วยเหตุเพียงเท่านี้ ขอให้ทรงรอไปก่อน” พระราชาจึงทรงได้แต่นิ่ง

ความเป็นผู้มีปัญญาของมโหสถยังไม่หยุดเพียงเท่านั้นวันก็ยิ่งโดดเด่นขึ้น ดังเช่นวันหนึ่ง มีหญิงเชยใจคนหนึ่ง เปลื้องเครื่องประดับไว้บนผ้าสาฎก แล้วเดินลงไปล้างหน้าในสระน้ำ หญิงรุ่มสาวคนหนึ่งเห็นเครื่องประดับนั้น เกิดความโลภ จึงหยิบเครื่องประดับขึ้นชมแล้วลองสวมใส่ดู และรีบเดินจากไป ฝ่ายหญิงเจ้าของเห็นดังนั้น ก็รีบขึ้นจากสระน้ำวิ่งตามไป ร้องบอกให้เอาเครื่องประดับของตนคืนมา แต่หญิงรุ่มสาวตัวว่า เป็นเครื่องประดับของตน จึงเกิดการทะเลาะกันขึ้น

ฝ่ายมโหสถบัณฑิตกำลังเล่นอยู่กับเพื่อนๆ ได้ยินเสียงหญิงสองคนทะเลาะกัน จึงให้เรียกเข้ามาสอบถามต้นสายปลายเหตุ เพียงแค่สังเกตกิริยาอาการและคำพูด ก็รู้ได้ทันทีว่าคนไหนเป็นเจ้าของเครื่องประดับ แต่ก็ถามหญิงที่เป็นผู้ขโมยว่า “ท่านย้อมเครื่องประดับนี้ด้วยของหอมอะไร” หญิงรุ่มสาวที่เป็นหัวขโมยตอบว่า “ข้าพเจ้าย้อมด้วยของหอมทุกอย่าง”

จากนั้น มโหสถบัณฑิตจึงถามหญิงเจ้าของ นางตอบว่า “ข้าพเจ้าเป็นคนเชยใจ จึงย้อมด้วยดอกประยงค์เท่านั้น” มโหสถบัณฑิตให้บริวารจดจำคำให้การของหญิงทั้งสอง และให้นำภาชนะใส่น้ำมาแช่เครื่องประดับ จากนั้นให้เรียกคนที่

มโหสถบัณฑิต ตอนที่ ๖ (ผู้ผดุงความยุติธรรม)

๓๓๕

ชำนานูเรื่องกลืนมาสูดคม เพื่อพิสูจน์ว่าเครื่องประดับนี้เป็น
กลืนอะไร เมื่อผู้ชำนานูพิสูจน์กลืน ก็รู้ได้ทันทีว่า เป็นกลืนดอก
ประยงค์ จึงรายงานมโหสถบัณฑิต จากนั้นมโหสถบัณฑิตได้
ชักใช้ไล่เลียง จนหญิงวัยรุ่นยอมรับว่าตนเป็นคนขโมย เหตุที่ทำ
ไปเพราะความโลภอยากได้เครื่องประดับนั่นเอง

จากนั้นมโหสถให้หญิงวัยรุ่นกล่าวขอโทษหญิงที่เป็น
เจ้าของ จะได้ไม่มีเวรไม่มีกรรมต่อกัน พร้อมทั้งให้อวาทว่า
“ให้ยินดีในสิ่งที่ตัวเองได้ พอใจในสิ่งที่ตัวเองมี จะได้สบายใจ
ไม่ทุกข์ร้อนใจในภายหลัง อย่าเป็นคนลักขโมย เพราะจะนำไป
สู่เปรตวิสัย ไปสู่อบายภูมิ ควรแสวงหาทรัพย์สมบัติมาด้วย
ความซื่อสัตย์สุจริต ทำด้วยหยาดเหงื่อแรงกาย และความ
สามารถของตน จะได้มากหรือน้อยก็มีความสันโดษพอใจ ดีกว่า
ได้มาเพราะความไม่สุจริต” เมื่อสั่งสอนแล้วก็ปล่อยตัวนางไป

นี่เป็นตอนหนึ่งในการทำหน้าที่ วินิจฉัยอรรถคดีอย่าง
ชาญฉลาดของมโหสถบัณฑิต เป็นต้นแบบที่เราควรศึกษาไว้ ฝึก
เป็นผู้รู้จักคิด รู้จักแก้ไขปัญหาด้วยปัญญา เพราะต่อไปพวกเรา
จะต้องเป็นที่พึ่งให้กับคนอื่น หลังจากที่เรามีที่พึ่งให้กับตนแล้ว
ให้หมั่นเจริญสมาธิภาวนาเพื่อเราจะได้มีปัญญาบริสุทธิ์กันทุกคน

